

Slovenci v Habsburški monarhiji

1. Naštej držav v katerih so živeli Slovenci na prehodu iz 19. v 20.stol.!

- močna regionalna zavest (Štajerska, Kranjska, Koroška, Primorska, Istra)
- ni tovaren-je cerkev
- avtoritete: župnik, župan, učitelj
- 66%kmečkega prebivalstva, 11% obrti, industrije(rudarstvo, železarstvo, kovinska, lesna, živilska ind., gradbeništvo)
- Avstro-Ogrska/Habsburška/Podonavska monarhija:
 - o vodilni so: plemstvo, vojska, uradništvo, cerkev
 - o Nemci, Madžari želijo dominirati
 - o Slovanski narodi se borijo za obstoj- bojijo se Velike Nemčije, carske Rusije(Poljaki), strah pred Italijo
 - o centralistična ureditev, ni povezanosti, slaba ekonomska razvitost
 - o Dunaj=evropski kulturni center
 - o narodnosti: Nemci, Čehi, Poljaki, Ukrajinci, /mali narodi:Slovenci, Hrvati+Srbi, Italijani, Romuni, Madžari
- Italija/v okviru Beneške Slovenije in v Reziji:
 - o ni se razvilo nacionalno gibanje
 - o ni slovenskega meščanstva
 - o se ohrani le narečni slovenski jezik (s pomočjo duhovščine)
 - o nato DUALIZEM/dvovladje
- Ogrska: mali narod, v Porabju(Monošter)

2. Opiši položaj Slovencev v posameznih državah. Kaj je bil največji problem?

- Slovenci so bili eden izmed malih narodov
- problem izseljevanje, zaradi:
 - o velika in stalna, ponavljajoča agrarna kriza
 - o razdrobljenost zemlje -(ni bilo primerno za velike družine)
 - o velika brezposelnost
 - o želja po višjem standardu
- regionalna razdelitev na dežele:
 - o Kranjska
 - o Štajerska
 - o Koroška
 - o Primorska: Istra, trst, Goriško, Gradiško
- To je slabo, saj ni občutka pripadnosti 1 narodu, Sloveniji
- gospodarsko podrejeni (saj so manjši narod)
- oviranje združitve Slovencev, saj bi združitve zaprla pot do Jadrana
- ASIMILACIJA-Slovenci zunaj so pod pritiskom germanizacije,italijanizacije

3. Opiši demografske značilnosti pri Slovencih na prehodu stoletja.

- Slovenci so imeli veliko rodnost, toda kljub vsemu niso prevladovali
- IZSELJEVANJE: (dejavniki), v začetku 20.st.
- Slovencev je bilo malo-v parlamentu jim ni pripadalo veliko poslancev, ki bi se borilo za njihove pravice

4. Razloži upravno razdelitev, ki so jo bili deležni Slovenci v različnih državah.

- upravna ureditev Avstro-Ogrske je iz leta 1861, enako...vse do razpada
- Slovenci so zelo razdeljeni
- pokrajine/državne upravne enote: (Kranjska, Štajerska, Koroška, Primorska)
 - o imajo deželne ustave, deželni zbor, mestni svet, župana
 - o LJ, Gorica, Celovec, MB, CE, Ptuj, (Trst: posebnost-ima statut, župana-)
- samoupravne enote, okrajna glavarstva (urad za posameznike)
- v Prekmurju Slovenci nimajo svoje enote-so združeni z Porabjem:
 - o delitev na dve župniji
 - o na čelu sta katoliška intelektualca (Franc Ivanoci, Ivan Klekl)-si prizadevata za ohranitev prekmurščine, nasprotnika liberalizma, izdajata časopis v narečnem jeziku-vpliv madžarskega jezika
- Slovenci so prevladovali le na Kranjskem in Goriškem, ...živeli pa so tudi v Trstu, na Štajerskem, Koroškem, Istri
- Nemci niso naklonjeni Slovincem: saj zapirajo pot do Jadrana
- Slovenci v bojih proti nemškemu krepijo nacionalno zavest

5. Volilna reforma iz leta 1907 je prinesla Slovincem nekaj več političnih pravic. Še vedno pa Slovenci niso bili dovolj dobro zastopani v državnem zboru. Zakaj ne?

- VOLILNA REFORMA: 1907 je bila uvedena splošna volilna pravica:
 - o volijo le moški (po l.1945 dobijo pravice tudi ženske)
 - o poslance voli narod, cesarja ap izbere gosp.zbornica
- Slovenci imajo le 24 poslancev, Nemci imajo večino
- KURIALNI SISTEM:
 - o v zboru so imeli predstavnike posamezni stanovi-to za Slovence ni bilo dobro, saj so imeli ponovno prevlado Nemci (na Štajerskem so bili poslanci tudi trgovci, ki pa so bili nemški)
 - o volilni razredi: veleposlaniki, trgovci (večinoma so predstavniki razredov le Nemci)

6. Kako se je slovenščina kot učni jezik uveljavila do prve svetovne vojne po posameznih slovenskih deželah?

- Slovenci so bili večinoma pismeni
- ne/uresničevanje zakonodaje o enakopravnosti deželnih jezikov...
- slovenščina se do 1.sv.vojne uveljavi predvsem na Kranjskem
- Štajerska: na podeželju so slo.šole, v mestih pa nemške
- Primorska: občinska slovenska šola, v Trstu nemške
- Koroška: slabo-utrakvistične šole (dvojezične šole, namenjene ponemčevanju)
- jezik na gimnazijah je določila vlada na Dunaju
 - 1905. ustanovljena je škofijska gimnazija v Šentvidu pri Ljubljani
- realke so bile v nemščini (izjema Idrija)
- slovenskih je tudi nekaj meščanskih šol in licejev
 - slovenščina v šolah-problem-1895: pade vlada, zaradi uvedbe slo v Celjski gimnaziji (Kajuhova gimnazija v Celju)

7. Na prelomu stoletja so bili Slovenci v celoti razvit narod z izoblikovanim knjižnim jezikom močno kulturno tradicijo in umetnostjo, ki je sledila evropskih tokovom. Naštej nekaj uglednih znanstvenikov slovenskega rodu in nekaj umetnikov iz različnih kulturnih področij.

- Slovenski intelektualci se šolajo v Gradcu, na Dunaju, v Pragi
- znanstveniki: baron Codelli, Albin Belar, Johannes Puch, Fritz Pregl (kem, Nobelov)
 - Slovenski intelektualci so bili v razkoraku med kariero in domovino
- literarni zgodovinarji in jezikoslovci: Matija Murko, Ivan Prijatelj, France Kidrič (modernisti: Cankar, Župančič, Muren, Kete)
- matematik Josip Plemelj
- naravoslovje, tehnika: Milan Vladimir, letalec Edvard Rusjan
 - opera v Ljubljani
- literarniki: Josip Jurčič, Janko Kersnik, Fran Levstik, Fran Saleški Finžgar, Cankar (delo Erotika so prepovedali), Župančič, Murn, Kete
- arhitekti: Maks Fabian, Jože Plečnik, Ivan Grohar, Matija Jama
 - slovenski intelektualci so znali nemško, francosko/italjansko, latinsko, ne pa angleško

8. Zakaj smo Slovenci dobili univerzo šele 1919? Razloži vzroke.

- od revolucije leta 1848 dalje, Slovenci zahtevajo univerzo... neuspešno
- nasprotovanje Nemčije
- lastni strankarski spori (poraba denarja za univerze za strankarske namene)
 - 1919: v kraljevini SHS dobimo Univerzo Aleksandra Karađorđevića

9. Druga polovica 19.stol. je bila za Slovence obdobje nastajanja in utrjevanja nacionalne identitete na vseh področjih. Slovenska samozavest se je krepila v nenehnem boju proti nemškemu nacionalizmu. Opiši primer utrjevanja nacionalne zavesti.

- September, 1908: Ptuj
 - Družba sv. Cirila in Metoda organizira svoj letni zbor kot dokaz da je Ptuj slovensko mesto in ne nemško
 - Nemški nacionalisti jih napadejo-spopadi-aretacije policije
 - udeležencem zbora pomagajo tudi kmečki romarji
- v Ljubljani
 - kot odziv pripravijo veliko protestno zborovanje
 - opita patrola strelja na demonstrante
- uspeh nacionalnega boja:
 - Koroška: postopoma izgublja v boju proti nemškemu nacionalizmu
 - Štajerska: s težavo se upira, saj je na sklenjenem nemškem jezikovnem področju
- uspešneje na celjskem in brežiškem
- planinsko društvo: Jakob Aljaž

10. Naštej slovenske politične stranke in razloži njihove politične programe. Katera zelo pomembna zahteva je ostala neuresničena in zakaj? Naštej nekaj strank, ki danes delujejo v RS. Najdeš kakšne podobnosti v delovanju?

- Katoliška narodna stranka (Vse)Slovenska ljudska stranka/"Klerikalci"
 - ima absolutno večino, saj jo volijo kmetje in Cerkev
 - volivci: kmetje, katoliški meščani, delavci
 - program: rešitev kmečkega vprašanja, zavzemanje za Zedinjeno Slovenijo znotraj Avstro-Ogrske, zavzemanje za delavce (po mirni poti, ne z revolucijami kot JSDS)
 - povezana z katoliško cerkvo
 - voditelji stranke so večinoma duhovniki
 - svojo moč pokažejo z množičnimi katoliškimi shodi
 - voditelji: Dr. Anton Korošec, Šušteršič, Anton Hahnič (predhodnik Bleiweis)
- Narodno napredna stranka/Liberalna stranka
 - politično šibkejši
 - volivci: bogato meščanstvo, izobraženci, premožnejši kmetje
 - program: za Zedinjeno Slo, za liberalno ureditev države-brez vloge cerkve, liberalizacija gospodarstva
 - vodilna politika: Ivan Tavčar, Ivan Hribar (župan LJ-jo popotresno obnovi)
- med taboroma je potekala ideološka borba (boj sproži škof Mahnič-hoče katolicizem celotne družbe)
- obe stranki se zavzemata za žensko volilno pravico /toda je nočeta: Katoliki ne zaradi konservaivnih nazorjev, liberalci-ne ker bi podeželske ženske volile katolike in ne njih
- Jugoslovanska socialdemokratska stranka/Delavska stranka:
 - bila del avstrijske socialdemokratske stranke

- o združevala naj bi socialne demokrate južnih Slovanov-pravzaprav pa je bila to Slovenska stranka(saj je največ članov Slovencev)
- o program:
 - zavzemanje za delavce-8urni delavnik, nedeljski počitek, prepoved dela za otroke, zavarovanje
 - vzpostavitev socialistične družbe
 - združitev A-O južnih Slovanov
 - reševanje Jugoslovanskega vprašanja
- po Brnskem programu je Avstro-Ogrska razdeljena na teritorialne narodnostne avtonomije (kar je bilo težko uresničljivo), glasilo Rdeči prapon, Dnevnik Zarja
- navadni ljudje so se bolj kot v stranke, vključevali v društva, čitalnice, se udeleževali shodov:
 - o slovensko planinsko društvo: župnik Jakob Aljaž-kupi zemljo na vrhu Triglava+stolp, gradnja slo. planinskih domov, planinska kultura
 - o telovadno društvo Sokol:(liberalci)-slo kultura, društvo Orel(katoliki)

11. Katero vprašanje na prelomu stoletja je pretresalo tudi slovenski prostor?

ŽENSKA EMANCIPACIJA: konec 90.let

- novosti:
 - o izhajati začne prvi ženski list Slovenka
 - o učiteljice ustanovijo svoje društvo-zahtevajo izenačitev plač z učitelji (moški imajo višje plače-saj potrebujejo \$ za kavarne...)
 - o januar 1901: ustanovitev Splošnega slovenskega ženskega društva
- začne se spreminjati miselnost o vlogi, izobraževanju in vzgoji ženske
- skupina kulturnih ustvarjalok: Ivana Kobilica, Marica Nadlišek, Zofka Kvedrova, Franja Verhunčeva-opera, Vela Nigrinova-igralka
- SUFRAŽETKE: ženske-članice ženske organizacije, za enakopravnost (v VB, Fr.)-terotistični napadi, demonstracije

12. Na kratko opiši gospodarske značilnosti slovenskega prostora v tem času. Opiši: pomen kmetijstva, industrijske panuge, kapital, finančne ustanove.

- Slovenci so na področju kulture in politike sledili trendom, gospodarsko pa so zaostajali(še vedno agrarna dejavnost)
- Razmere:
 - o novi tehnološki dosežki: elektrika, plin
 - o novi načini proizvodnje in prometa
- slovensko gospodarstvo je bilo šibko-premalo kapitala

- finančne ustanove:
 - v Lj: Vzajemna-prva slovenska finančna ustanova in zavarovalnica.
 - Ljubljanska kreditna banka (prva banka)-pretežno češki kapital
- Slovenske pokrajine so si nekako opomogle od šoka prihoda železnice /saj so takrat propadle mnoge obrti:fužinarstvo, železarstvo, prevozništvo...
- Glavne industrijske panoge:
 - Metalurgija (Ravne, Štore, Prevalje)
 - Lesna ind.
 - Rudarstvo
 - NOVO: Strojne tovarne, topilnice, vodne žage, predelovalnice lesa, tekstila, papirnice(Vevče), kem.ind(Ruše), tekstilna tovarna, prehrabena ind.(Lj, Mb), pivovarna, oljarna, predelava mesa, kava(Kolinska Lj), emalirana posoda(EMO Celje)
- Večino je bil vlagan nemški kapital, pa tudi italjanski, švicarski, češki, fancoski, angleški; razmerje med tujim in domačim kapitalom=10:1
- Kmetijstvo:
 - prevladujoča, najpomembnejša panoga (60%)
 - modernizacija-železni plug
 - hlevska živinoreja(govedo, svinje), nove ind.kulture(hmelj), sadjarstvo, mlekarstvo, sirarstvo
 - boljše prometne povezave▯približajo vas v mesto
 - problemi: razdrobljenost zemlje, male kmetije-velike družine= slab položaj kmetov
 - katoliška stranka rešuje problem z sistemom zadrug in posojilnic
- PROBLEMI:
 - vlaganja tujega kapitala
 - trgovanje je omejeno le na sosednje države
 - slaba prometna infrastruktura